

tpb, 11. februar 2008

2.4. Hovedtrekk ved arbeidstidens lengde

I dette avsnittet skal vi se hvordan lengden på den avtalte arbeidstiden per uke fordeler seg på grupper etter kjønn, alder, yrke, næring og hovedsaklig virksomhet. Tatt i betraktning forsøkene med 6-timersdag og den offentlige debatten omkring en eventuell arbeidstidsforkortelse, vil vi spesielt se på sysselsatte som *i dag* har om lag 30 timer i uka som avtalt arbeidstid i hovedjobben. Arbeidstid i eventuelle biarbeidsforhold eller ekstrajobber vil også bli trukket inn. Vi vil videre se på ukentlig arbeidstid i forhold til ønsker om lengre arbeidstid (undersysselsetting). Analysen bygger på data fra arbeidskraftundersøkelsen (i hovedsak for 2005 og 2006).

Fordeling på deltid/heltid

For de yrkesaktive kvinnene har andelen på heltid ligget på 57 prosent i perioden 2000-2005. Fra midten av 1980-årene og utover økte andelen kvinner på heltid jevnt og trutt fra et nivå på 47 prosent i 1985, men ser altså nå ut til å ha stabilisert seg. For menn lå heltidsandelen på rundt 90 prosent til 2003, da den sank til 88 prosent. Deltidsarbeid for menn er likevel først og fremst en tilpasning blant ungdom under utdanning og blant de aller eldste. For kvinner er det relativt utbredt også i den mest yrkesaktive fasen, selv om det også blant dem varierer med alderen. For en nærmere omtale av fordelingen på deltid, heltid og gjennomsnittlig arbeidstid vises det til pkt. 3.1.

Omfanget av 6-timersdagen i dag

I 2006 hadde 110 000 sysselsatte en arbeidstid på 30 timer per uke i hovedjobben, det vil si et gjennomsnitt på 6 timer per dag. Av disse var 100 000 lønnstakere, mens de andre var selvstendig næringsdrivende. De aller fleste med 6-timersdag er kvinner (80 prosent), men av alle sysselsatte kvinner utgjorde de likevel bare 8 prosent.

Om vi i tillegg trekker inn de som har en arbeidstid i nærheten av 30-timer i uka, viser det seg at 206 000 sysselsatte har en avtalt (eventuelt vanlig) arbeidstid på 27-33 timer i uka (tabell 1). De utgjør 9 prosent av alle sysselsatte. Tallet blir på om lag samme nivå om vi også inkluderer arbeidstid i eventuelle biarbeidsforhold eller ekstrajobber.

150 000 av de 206 000 med arbeidstid på 27-33 timer i uka er kvinner. Det betyr at 14 prosent av alle sysselsatte kvinner har en avtalt arbeidstid som i gjennomsnitt pr. dag ligger nær opp til 6-timersdagen. De fleste av dem, nær 90 prosent, var i alderen 30-59 år. Til sammenligning er knapt 70 prosent av alle sysselsatte kvinner i denne aldersgruppa.

For menn var det bare 4 prosent (54 000 personer) som i 2006 hadde en tilsvarende arbeidstid, nokså jevnt fordelt på de ulike aldersgruppene.

Hva er mest normalt?

En avtalt arbeidstid på 37-39 timer i uka er det som er mest utbredt, og gjelder for 61 prosent av mennene og 42 prosent av kvinnene (tabell 2). Kvinners arbeidstid fordeler seg i langt større grad enn mennenes på timeintervaller lavere enn heltid. En tredjedel av de yrkesaktive kvinnene har en arbeidsdtdid på 20-36 timer i uka. Bare 12 prosent av mennene er i samme kategori. I 2006 var den gjennomsnittlige arbeidstiden ifølge arbeidsavtalen på 36,6 timer for menn og 29,9 timer for kvinner i hovedjobben.

Ekstra lang arbeidstid

Om lag 150 000, eller 6 prosent av de sysselsatte, oppga å ha en arbeidstid i hovedjobben på 45 timer eller mer i uka. Nær halvparten av disse var imidlertid selvstendig næringsdrivende, det vil si personer

uten arbeidstidsavtale, og det er gjennomsnittet av deres faktiske arbeidstid som her måles. Av de 150 000 var 15 prosent kvinner.

I tillegg har om lag 140 000 en arbeidstid på 40-44 timer i uka. En fjerdedel av disse er selvstendig næringsdrivende.

Kort arbeidstid

På motsatt ende av skalaen, med særlig kort arbeidstid, finner vi heller ikke så mange sysselsatte. 124 000 hadde i 2006 en avtalt arbeidstid på under 10 timer i uka (i hovedjobben), det vil si 5 prosent av de sysselsatte. For en stor del dreier dette seg om jobber blant ungdom under utdanning. I tillegg var det 205 000 sysselsatte med en arbeidstid på 10-19 timer i uka, 13 prosent av kvinnene og 5 prosent av mennene. En fjerdedel av disse hadde utdanning som hovedaktivitet.

Nærings- og yrkesfordeling

Ansatte med 6-timersdag

Her skal vi først se nærmere på i hvilke næringer og yrker det er flest lønnstakere med en ukentlig arbeidstid på rundt 30 timer, det vil si nær opp til 6-timers arbeidsdag i gjennomsnitt. Presentasjonen begrenses her til lønnstakere, da det kun er denne gruppen av sysselsatte som har et avtaleverk å forholde seg til når det gjelder arbeidstid. Deltidsomfanget i ulike næringer er nærmere omtalt i pkt. 3.1.

I alt 194 000 lønnstakere hadde i 2006 en avtalt arbeidstid på 27-33 timer i uka. De fordelte seg på følgende næringer:

Helse- og sosialtjenester	65 000 (15 prosent av alle lønnstakere i denne næringen)
Undervisning	25 000 (13 prosent)
Detaljhandel	21 000 (11 prosent)
Industri m.v.	20 000 (7 prosent)
Finansiell og forretningsmessig tjenesteyting	17 000 (6 prosent)
Olje- og gassutvinning	9 000 (29 prosent)
Transport og kommunikasjon	8 000 (6 prosent)
Offentlig administrasjon m.v.	8 000 (6 prosent)
Hotell og restaurant	5 000 (8 prosent)
Bygge- og anleggsvirksomhet	2 000 (1 prosent)
Primærnæringene	1 000 (3 prosent)
Andre næringer	13 000

At så mange ansatte i oljevirksomheten har arbeidstid rundt 30 timer, har sammenheng med skiftordningen for offshore-ansatte.

En mer detaljert yrkesfordeling viser at det er 14 000 hjelpepleiere/omsorgsarbeidere og 9 000 sykepleiere med en slik arbeidstid, det vil si 18 prosent av alle hjelpepleiere og 17 prosent av alle sykepleiere. Videre finner vi 16 000 lærere her (14 prosent). Av rengjøringspersonale finner vi her 8 000 (15 prosent). Det må presiseres at disse tallene for ukentlig arbeidstid er begrenset til hovedjobben, slik at arbeidstid i eventuelle ekstrajobber ikke er medregnet.

Kort arbeidstid

Ansatte med særlig kort arbeidstid (under 10 timer i uka) i hovedjobben finner vi først og fremst innenfor helse- og sosialtjenester og i detaljhandel med henholdsvis 30 000 og 25 000 personer. De utgjør 14 prosent av alle ansatte i detaljhandel og 7 prosent i helse- og sosialtjenester. For en stor del dreier det seg om ungdom under utdanning og ansatte som blir tilkalt ved behov. Av enkeltyrker er rengjøringspersonale en av de større gruppene (utenom butikkmedarbeidere) med 11 000 ansatte med så kort arbeidstid. De utgjorde 20 prosent av alle ansatte i dette yrket i 2006. Alt i alt var det 114 000 ansatte med en ukentlig arbeidstid på under 10 timer i uka.

Lang arbeidstid

I motsatt ende var det 77 000 ansatte med særlig lang arbeidstid (45 timer eller mer) i hovedjobben, definert som gjennomsnittlig avtalt arbeidstid pr. uke (eventuelt vanlig arbeidstid for dem uten avtale). Den største gruppa finner vi i transport og kommunikasjon med 14 000 ansatte (10 prosent av alle ansatte i denne næringen), dernest 13 000 i finansiell og forretningsmessig tjenesteyting (5 prosent), 7 000 i detaljhandel (4 prosent) og 6 000 i helse- og sosialtjenester (1 prosent).

Undersysselsetting

Av de 606 000 sysselsatte på deltid i 2005 var det 98 000, det vil si 16 prosent, som aktivt hadde forsøkt å få lengre arbeidstid og dermed ble regnet som undersysselsatte (tabell 3). I relative tall var omfanget av undersysselsetting like stort for menn som for kvinner, men i absolutte tall var det naturlig nok høyere for kvinner, i og med at 43 prosent av dem har en deltidsjobb. Av de 457 000 kvinnene på deltid i 2005 var 73 000 undersysselsatte.

Om vi ser bort fra betingelsen om å ha forsøkt å få lengre arbeidstid, og ser hvor mange som likevel ønsker lengre arbeidstid, blir tallene høyere. 26 prosent av alle deltidssysselsatte, nær 160 000 personer, ønsket å arbeide mer enn det som lå nedfelt i arbeidskontrakten.

Halvparten av de undersysselsatte hadde i 2005 en avtalt arbeidstid på under 20 timer i uka. En tredjedel hadde 20-29 timer, og de resterende 30-36 timer. Det kartlegges også hvor mange timer per uke de ønsker som avtalt arbeidstid. I gjennomsnitt ønsket de seg 32,8 timer i uka. Fordelt på timeintervaller var det 53 prosent som ønsket 37 timer eller mer per uke, mens 26 prosent ønsket 30-36 timer. Bare 9 prosent av de undersysselsatte ønsket en arbeidstid på under 20 timer i uka.

Det store flertall av de undersysselsatte betrakter yrkesaktiviteten som sin hovedaktivitet. Bare 12 prosent oppgav utdanning som hovedsakelig virksomhet. Flest undersysselsatte var det i helse- og sosialtjenester og i detaljhandel (18 prosent av alle på deltid i disse næringene). Til sammen utgjorde de over halvparten av alle undersysselsatte.

Oppsummering

For kvinner var andelen heltidssysselsatte på 57 prosent i 2006, mens den for menn var på 88 prosent. Deltidsarbeid for menn er først og fremst en tilpasning blant ungdom under utdanning og blant de aller eldste. For kvinner er det ganske utbredt også i den mest yrkesaktive fasen.

206 000 sysselsatte har en avtalt arbeidstid på 27-33 timer, det vil si nær opp til 6 timer per dag i gjennomsnitt. De utgjør 9 prosent av alle sysselsatte. 150 000 av disse er kvinner, 14 prosent av alle kvinner i jobb. Blant menn var det bare 4 prosent (54 000 personer) som i 2006 hadde en tilsvarende arbeidstid. Det er relativt mest utbredt blant ansatte i olje- og gassutvinning, dernest i helse- og sosialtjenester, undervisning og detaljhandel.

Om lag 150 000, eller 6 prosent av de sysselsatte, har en arbeidstid i hovedjobben på 45 timer eller mer i uka. Nær halvparten av disse var selvstendig næringsdrivende.

På motsatt ende av skalaen, med særlig kort arbeidstid, er det heller ikke så mange sysselsatte. 124 000 hadde i 2006 en avtalt arbeidstid på under 10 timer i uka (i hovedjobben), dvs. 5 prosent av de sysselsatte. For en stor del dreier dette seg om jobber blant ungdom under utdanning.

Av de 606 000 sysselsatte på deltid i 2005 var det 98 000, det vil si 16 prosent, som aktivt hadde forsøkt å få en lengre avtalt arbeidstid og dermed ble regnet som undersysselsatte. 73 000 av de undersysselsatte var kvinner.

Tabell 1. Sysselsatte etter alder, kjønn og avtalt/vanlig arbeidstid i hovedarbeidsforholdet. 1 000

	I alt	01-09 timer	10-19 timer	20-26 timer	27-33 timer	34-36 timer	37-39 timer	40-44 timer	45 t. og over
I ALT	2354	124	205	156	206	146	1222	141	151
16-19 år	92	41	22	5	2	2	17	2	1
20-24 år	189	26	29	16	11	8	84	8	5
25-29 år	231	13	20	16	16	19	121	15	11
30-49 år	1146	20	69	69	108	77	651	76	77
50-59 år	485	8	37	31	47	30	262	29	41
60-66 år	182	10	22	16	17	10	82	11	13
67-74 år	27	6	6	3	2	0	4	2	2
MENN	1246	42	57	34	54	64	759	106	128
16-19 år	43	15	8	2	1	1	13	1	1
20-24 år	100	8	11	5	5	3	57	6	4
25-29 år	122	5	7	3	6	7	75	10	9
30-49 år	605	4	13	11	24	34	395	58	66
50-59 år	259	2	7	5	11	14	161	21	36
60-66 år	102	4	8	5	3	4	56	9	11
67-74 år	17	3	3	2	1	0	2	1	2
KVINNER	1108	82	148	121	150	82	463	35	23
16-19 år	49	25	14	3	1	1	4	1	0
20-24 år	89	18	18	11	7	5	27	2	1
25-29 år	110	9	13	13	11	12	45	5	2
30-49 år	542	16	56	58	83	43	256	18	11
50-59 år	227	6	30	26	35	16	101	7	5
60-66 år	81	6	15	11	11	5	27	2	2
67-74 år	10	2	3	1	1	0	2	0	0

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Tallene i tabell 1 er beregnet etter gammelt opplegg (før AKU-omleggingen i 2006) av hensyn til sammenlignbarhet med tidligere år og tall brukt i øvrige avsnitt. Det gjelder i første rekke hvilke aldersgrupper som inngår i undersøkelsen og hvordan alder defineres (fylte år ved utgangen av året eller eksakt alder på undersøkelsestidspunktet).

Tabell 2. Sysselsatte etter alder, kjønn og avtalt/vanlig arbeidstid i hovedarbeidsforholdet. Prosent

		01-09 timer	10-19 timer	20-26 timer	27-33 timer	34-36 timer	37-39 timer	40-44 timer	45 t. og over
I ALT	100	5	9	7	9	6	52	6	6
16-19 år	100	45	24	5	2	2	18	2	1
20-24 år	100	14	15	9	6	4	45	4	3
25-29 år	100	6	9	7	7	8	52	6	5
30-49 år	100	2	6	6	9	7	57	7	7
50-59 år	100	2	8	6	10	6	54	6	8
60-66 år	100	5	12	9	9	5	45	6	7
67-74 år	100	22	22	11	7	0	15	7	7
MENN	100	3	5	3	4	5	61	9	10
16-19 år	100	35	19	5	2	2	30	2	2
20-24 år	100	8	11	5	5	3	57	6	4
25-29 år	100	4	6	2	5	6	61	8	7
30-49 år	100	1	2	2	4	6	65	10	11
50-59 år	100	1	3	2	4	5	62	8	14
60-66 år	100	4	8	5	3	4	55	9	11
67-74 år	100	18	18	12	6	0	12	6	12
KVINNER	100	7	13	11	14	7	42	3	2
16-19 år	100	51	29	6	2	2	8	2	0
20-24 år	100	20	20	12	8	6	30	2	1
25-29 år	100	8	12	12	10	11	41	5	2
30-49 år	100	3	10	11	15	8	47	3	2
50-59 år	100	3	13	11	15	7	44	3	2
60-66 år	100	7	19	14	14	6	33	2	2
67-74 år	100	20	30	10	10	0	20	0	0

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen

Tabell 3. Undersysselsatte kvinner og menn etter någjeldende avtalte/vanlige arbeidstid per uke og ønsket arbeidstid. 2005

Någjeldende avtalte/vanlige arbeidstid per uke	Ønsket avtalt/vanlig arbeidstid per uke					Gjennomsnitt
	I alt	01-19 timer	20-29 timer	30-36 timer	37 timer og over	
		1 000				Timer pr. uke
I ALT	98	9	12	25	52	32,8
01-09 timer	17	7	3	2	5	24,7
10-19 timer	33	2	7	9	15	32,2
20-29 timer	32	0	3	11	18	35,2
30-36 timer	16	0	0	2	13	37,7
MENN	24	2	2	3	17	34,1
01-09 timer	6	2	1	0	2	26,3
10-19 timer	8	0	1	1	6	35,0
20-29 timer	7	0	0	1	5	37,4
30-36 timer	3	0	0	0	3	38,8
KVINNER	73	6	11	22	34	32,3
01-09 timer	11	5	2	2	2	23,9
10-19 timer	25	2	6	8	8	31,3
20-29 timer	26	0	2	10	13	34,5
30-36 timer	12	0	0	2	10	37,4

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen (tall for 2006 foreløpig ikke tilgjengelige pga. feil i produksjonsopplegget).